

כ סמ"ג מ"ע סימן כט לדעת הר"ף שט"ו ומה"ר קולון בשו"ש צד ג וסמ"ג ספ"ק ד מהלכות שבת ד מה"ר"ק לועת הר"ף וסמ"ג ואפלו לדברי המוסקוץ

ש'יבדיל, אכל אם היה (ב) יושב ואוכל (ג) מבעוד יום וחשכה לו, (ד) אינו צריך להפסיק (אפלו משתיה) (כ"ו). **ואם היה (ה) יושב ושותה וחשכה לו, * צריך להפסיק. (ו) ויש אומרים דהני מלי בספק חשכה, אכל בנדאי חשכה, אפלו היה יושב ואוכל, פורס מפה ומבדיל וגומר סעודתו:** הגה והמנהג פשוט בסבא הראשונה: **ב (ז) היה (א) שותים ואמר בואו ונבדיל, אם רצו לחזור ולשתות קדם הבדלה יאינם צריכים לחזור ולברך, * ויש מי שחולק (ח) בדבר: ג (ט) * בשמפסיק להבדיל * אינו צריך לברך 'בורא פרי הגפן'**

באר היטב

שהמהרש"א הפסיק בעבודת נשואין והלך לבהכ"ע ואח"כ חזר לסעודה, ואפשר דס"ל כדעת ה"א, ועמ"א. וצ"ע סימן רלה ס"ב: **(א) שותים. קשה,**

(ב) א"צ להפסיק. ואם התפלל תוף הסעודה, אסור לאכל עד שיבדיל, וכתב בשלחן ארבע שאם מפסיק נראה כמגרש המלך. ובהנחת י"ג כתב

באר הגולה

לקמן על דעת הרא"ש. ובאמת קשה מאד לקמן על זה: אחד, דכמה אחרונים סוברין דגם דעת הרא"ש הוא להחמיר בספק חשכה [עיי' במא"מ ותו"ש ופמ"ג], ולא נשאר לנו רק דעת הרי"ה שהוא יחידא בזה, ואפלו אם יתב דהרא"ש סובר גס' כן קונה להקל בקהשו"י. הלא הר"ף ותרומב"ם ומהרמב"ם יקב פירוש שברך קדוש דמשעה שקדש היום אסור וצריך להפסיק, וידע בגמרא דהבדלה לענין התחלה שהיא לקדוש לענין הפסקה והסמ"ג והמלחמות [וענין שם שכן הוא גס' כן דעת רב האי גאון] והעטור, כלם סוברים דבי"ח השמלות מבי"ח אסור להתחיל, וכן לענין אם כבר התחיל להקל לאכל מבעוד יום, בזה רבו דעות הראשונים המתירים בזה שאלא להפסיק משחשקה, וכל המב"ם והרא"ש והרי"ה, וגם דעת הר"ף (לפי מה שפרשו הרי"ו, והרי"ב וגס' כן הגר"א שכן הוא דעתו) הוא כן, ולא נשאר לנו המחמירים בזה כ"י אם דעת הסמ"ג והעטור, ולכן הזכיר המחבר דבריהם רק בשם יש אומרים והדעה הראשונה בסתמא. נחזור לענינו, דמערב היין אין להקל בספק חשכה, וכן מוכח בבית"רסוף להמעיין בו, ותא דהזכיר בשלחן צריך משחשקה, אין בנתנו למעט ספק חשכה [וענין במלחמות שהביא כמה מקומות דהכנה הוא אפלו ספק השמלות ודבי יחודה: * צריך להפסיק. ולהבדיל, וחזור לשתותו [מב"ם]: והנה בסעודת גדולת של נשואין המנהג בכמה מקומות להקל ול"ישב בספק חשכה, והכ"ח מתפשט על זה, ונראה שבמקום הדקס סומכין על הרי"ה, ואין למחות בידו [א"ר]. ועוד נראה לי לישב קצת מנהגו, דמפני שהוא רק חוש דרבנן והוא במקום מזה, נקטו לקל כרבי יוסי בשבת ל"ה, וזמן בין השמלות דידה מאחר מבין השמלות ודבי יחודה: * צריך להפסיק. ולהבדיל, וחזור לשתותו [מב"ם]: **ויהי * ויש מי שחולק בדבר. השעם, פתחו ה"ש' והמגן אברהם, דסבידא לה דכיון שאמרו 'בואו ונבדיל' אסלק סעודתיהו והו' בכלל הסחי' הדיעת, והוא דעת הראב"ד בפרק ד מהלכות שבת, דסבידא לה דאף שאין צריכין להפסיק, מכל מקום צריכין לחזור ולברך משום הסחי' הדיעת. ובבבארי הגר"א פתב, דהשעם הישמי' שחולק הוא סברת מהרי"ם דבידא לה פיהש אומרים שפסיקין א צריך להפסיק משחשקה, וימלא כשאמר 'בואו ונבדיל' צריך לחזור ולברך, וכמו שכתבנו במשנה ברוינה לענין שתייה. ולענין הלכה אין נפקא מנח בזה, ולא מבעיא לשעם הגר"א, כבר פתב הרמ"א מקום דהמנהג בסבא הראשונה, ואפלו לשעם ה"ש' ומגן אברהם, הלא המחבר נקט לדעת הרמב"ם שהוא דעה הראשונה בסתמא, ובלאו הכי ספק ברכות להקל: * בשמפסיק להבדיל. והניו קשלא אמרו 'בואו ונבדיל', וישאמרו, מליא זה בפלגת הש"י ומגן אברהם לעיל בסימן רעא ספ"ה ה, והדעת' שם יתנה צריך לברך 'בורא פרי הגפן' על הכוס של הבדלה, ולהמגן אברהם שם אין צריך (תו"ש); ואף דשם מורי לענין קדוש דצורך מדינא להפסיק, והוה טעמו של הש"י, וכמבאר שם בדבריו, גם כאן פנת התוספת' שבת קשהו עוסקים מתחלה בשתייה לבר דצורך מדינא להפסיק ובבב"ל, אכל קשהו עוסקים באכילה, אף בשאמרו 'בואו ונבדיל' אין צריכין לחזור ולברך. וענין להש"י: * אינו צריך לברך 'בורא פרי הגפן'. וגם בפרט 'מוציא אנו צריך לברך לבלי עלמא פשוטו לברך' סעודתו אחר הבדלה, אחר דמדינא לא היה צריך להפסיק באמצע הסעודה**

משנה ברורה

חלה עליו חובת הבדלה, (ו) ואסור לאכל עד שיבדיל על הכוס: **(ב) יושב ואוכל.** ואפלו רק התחלה בעלמא, שברך כרפת 'המוציא' מבעוד יום ונשתהה לאכל עד שחשכה [אחרונים]: **(א) מבעוד יום.** דוקא בזה, שהתחיל לאכל בהמה, (ו) אכל אם התחיל באסור פוסק ומבדיל; אף בלאו הכי צריך לפסק משום קריאת שמע של ערבית שהיא דאורחא, (ו) אם התחיל לאכל בתוף חצי שעה שקדם צאת הכוסות, וכדלעיל בסימן רלה, ואין לסמוך על קריאת השמש לבית-ההכנסת, [ואפלו במקום שצריך לקרות], אלא אם רגיל ללך לבית-ההכנסת במוציא שבת(9) [מ"א ו"ש"ד]: **(ד) אינו צריך להפסיק.**(10) ואפלו לקריאת שמע ותפלה אינו צורך להפסיק באמצע סעודתו, כיון שהתחיל מבעוד יום והנה בטהר, ואין להחמיר בזה להפסיק, שאם היה מפסיק באמצע נראה כמגרש המלך; ודומה לזה דרשו במקילתא: 'זכור וישמור', שמרהו ביציאתו, כאדם שאינו רוצה ש'הלך אוהבו מאצלו כל זמן שיכול. ואם הפסיק תוף הסעודה והתפלל, כתב המגן אברהם דאפשר יהיה עליו חובת הבדלה **(ח) ואסור לאכל עד שיבדיל: (ה) יושב ושותה וחשכה לו.** הינו, שישב לשתות מבעוד יום ולא בתוף הסעודה, וחשכה לו, ואפלו אם רק נעשה **(ט) ספק חשכה צריך להפסיק, (י) דשתיה לאו דבר חשוב הוא(14)** שתועיל להתחילו מבעוד יום: **(ו) ויש אומרים דהני מלי זכור.** קאי על מה שכתב בדעה קמיתא, דבהתחיל מבעוד יום אין צריך להפסיק אפלו כשנעשה ודאי חשכה, ולדעה זו צריך להפסיק, אכל לענין לכתחלה אין נפקא מינא בין דעה זו לדעה קמיתא, (יא) דאף דדעה קמיתא אסור להתחיל לאכל אפלו בספק חשכה: **ב (ז) היה שותים.** הינו **(יג) בתוף אכילתו, והתחיל אכילה היתה מבעוד יום, ולכן סבידא לה לדעה קמיתא דכיון שלא היה צריכין להפסיק אף שחשקה, וכדלעיל בסעיף א, האמירה שאמר 'בואו ונבדיל' אין מדיק לזה (יג) ורש"אין לאכל ולשתות, ואין צריכין לחזור ולברך, שלא הסיחו דעתם עליה; אמירה זו; אכל קשהו עוסקים בשתייה לבר, דצריך להפסיק כשחשקה, וכדלעיל, (יד) אם אמרו 'בואו ונבדיל', לכלי עלמא הסיחו דעתם מהשתייה, ואם רוצים לשתות עוד [אף על-פי שאינם רשאים] צריכין לחזור ולברך: **(ח) בדבר. סבידא לה, דכיון שאמרו 'בואו ונבדיל' צריכין לחזור ולברך, (טו) והעקר בדעה קמיתא: ג (ט) בשמפסיק להבדיל.** הינו, (טו) אפלו אם היה קבוע**

שער הצינור

להתחיל לאכל בסעודה גם משום קריאת שמע ותפלה(7), דאסור ברל"ה בסמך לזון [דה"ח, ע"ש ערוך: (ט) ואף אם הבדיל בתפלה אסור, וכדמוכח בפסחים קי"ו. וזהו לדעת המגן אברהם, אכל בפרי מגדים כתב שאין דינו מקור, ולא דמי לקדוש דעליה; תקלה הוא שבת ואסור במקלחה, שנתקדש היום אצלו, ולכן חל חובת קדוש מה שאין כן בהבדלה דצדו לאו חל הוא לשום דבר. וענין בחשיבת בנין-עולם בסימן ד, והוכח בפתיחת השבוע הקדוש, דגם לענין קדוש הוא מספק: (י) ואף בהמגן אברהם פתב דזהו דוקא למאן דאמר הבדלה דאורחא, אבל למאן דאמר דרבנן אין צריך לפסק מבינין שפקר התחיל לאכל, עין שם - כספר גמרי' שלום הקשה עליו דלא דמי לשאר דבר שהוא מדרבנן, דהתם השעם משום שמה ישכח לבד, מה שאין כן בזה דאין השעם משום שמה ולא בבב"ל, אלא דקדם קדוש והבדלה השעימה אסור בעצמותה ולכן אפלו טעימה בעלמא אסור, אם כן מסתברא דאפלו בדיעבד צריך להפסיק(10), וכן בדרוך-התיים משמי עלי, עין שם: (11) תוספת' שבת בדרוך-התיים, וכן מוכח מגן אברהם. וענין לעיל בסימן רלה בדברי הש"י ובמה שכתבנו שם בבב"ל הלכה(11): **(ב) וענין באליה רבה שכתב דאין זה מוכח, ועל-י' פנים במה שאמר בתוף הסעודה פתב 'ברוך המבדיל בין קדש לחול' כפי שיוכל להדליק גו וכדומה, וכדלקמן בסוף הסימן, בזה לכו בנדאי לא חל עליו חובת הבדלה וימיר לגמור עבודתו(13): (ט) חריש רבי עקיבא איגר רש"א לדעת המגן אברהם שהתמקנה לעיל פנים: (י) רש"י: (יא) מגן אברהם רש"א, דלא ט"ז: (יב) ש"ז במסקנתו והמגן אברהם בשם להפסיק משנה והתוספת' שבת והגר"ו, וכן משמע מהגר"א בבארו: (יג) כן משמע מהש"י וכן פתב הגר"ו, ודלא קמציחתי השקל, והוא פטוי, דלא היו רשאים שוב לבלי ע"י התמירה, הנה חל עליהם שוב חובת הבדלה והיו צריכין לחזור ולברך, וכדלעיל בפרט א' סעיף ה, שאמרו 'בואו ונבדיל', עין שם: **(ד) אכל אם לא אמרו 'בואו ונבדיל', האסור בלבר אין עושה הפסק והסחי' הדיעת, וכדלעיל בפרט' א' סעיף קטן ככ במשנה ברוינה בשם הש"י (טו) עין בבב"ל הלכה: (ז) אחרונים:****

הלכות שבת סימן רצ"ט

על כוס של (ז) הבדלה, (י) וְיִגֹּשׁ אֹמְרִים שְׁצִירָךְ: ד' כְּשֶׁהִיָּה אוֹכֵל וְחָשְׁקָה, שְׁאַמְרֵנוּ שְׂאִינוּ צִירָךְ לְהַפְסִיק, אֲמַר סְעוּדָתוֹ (יא) וּמְבַרְךָ בְּרַפְת הַמְזוּזָן (ה) (יב) עַל הַכּוֹס וְאַחֲרָיֶךָ מְבַדֵּיל עָלָיו. (יג) וְיִגֹּשׁ יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי כּוֹסוֹת, (יד) *מְבַרְךָ בְּרַפְת הַמְזוּזָן עַל אֶחָד וּמְבַדֵּיל עַל אֶחָד: ה' (טו) טְעֵה וְאָכַל קֹדֶם שֶׁתְּבַדֵּיל, יְכוּל לְהַבְדִּיל אַחֲרָיֶךָ: ו' שִׁכַּח וְלֹא הִבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי־שַׁבָּת, (טז) מְבַדֵּיל עַד סוּף יוֹם שְׁלִישִׁי. יְגִישׁ אֹמְרִים שְׂאִינוּ מְבַדֵּיל (יז) אֶלָּא כֹּל יוֹם רִאשׁוֹן וְלֹא יוֹתֵר. וְדוֹקָא 'בוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן' וְהַמְבַדֵּיל בֵּין קִדְשׁ לְחֹל', (יח) אָכַל עַל הַגֵּר וּבְשָׂמִים 'אִינוּ מְבַרְךָ אֶלָּא בְּמוֹצָאֵי־שַׁבָּת. יְגִישׁ מִי שְׂאוֹמֵר דְּהָא דְּקִמְיָא לָן טַעַם מְבַדֵּיל, הֵגִי מְלִי הֵיכָא דְּהַבְדִּיל כְּלִיל מוֹצָאֵי־שַׁבָּת, אָכַל אִם לֹא הִבְדִּיל בְּלִילָה, כִּיּוֹן שֶׁטַעַם, שׁוֹב אִינוּ מְבַדֵּיל. הֵגֵה וְהַעֲקֵר (יט) כִּסְבָּא הָרִאשׁוֹנָה. וּמִי שֶׁמְתַעֲבָה (כ) שֶׁלֶּשֶׁה יָמִים

באר היטב

ומ"א קמ"ד ד"ש לנהר שלא להבדיל באמצע הסעודה, גם יש מחלוקת אם נברך אח"כ המוציא, כמ"ש סימן רע"א ס"ד: (ה) על הכוס. ומת' לשמות ממוס של

הא אסור לשנות מנהג חייב הבדלה כיון שלא אכלו רק שותים; וצ"ל דמריך פאן שפאלו תחלה ואח"כ שותו, וענן ט"ז ומ"א: (ז) הבדלה. וכן דעת הט"ז וב"ח.

משנה ברורה

מתחלה לשתיה לבד דמחזיב להפסיק, אפלו הכי אינו צריך לברך עמה 'בורא פרי הגפן', שנקטר בכרפת 'בורא פרי הגפן' שברך על שתייה הראשונה; ואין צריך לומר אם קאי באמצע אכילתו, שאינו צריך מן הדין להפסיק, ורוצה עמה להבדיל על הדין, שאינו צריך לברך עליו 'בורא פרי הגפן' אם כבר ברח 'בורא פרי הגפן' על היין שבתוך הסעודה או שלפני הסעודה; וכן אם מבדיל על המשכר בתוך הסעודה, אינו צריך לברך 'שהכל' אפלו אם לא ברח כלל 'שהכל' מתחלה, שבכרפת המוציא פוטר אתה: (י) וְיִגֹּשׁ אֹמְרִים שְׁצִירָךְ. סביבא להו, (י"א) דכוס של הבדלה הוא ענין בפני עצמו ואין שייך לסעודה. (י"ב) והעקר כדעה ראשונה, (י"ג) ומגל מקום טוב לנהר לכתחלה שלא להבדיל בסעודה לא על המשכר ולא על היין אם כבר ברח מתחלה על היין¹⁴¹. ואם הוא מכלל להפסיק ולהבדיל, כגון שהיה עוסק מתחלה בשתייה לבד, לא נברך¹⁴², דהעקר כדעה ראשונה: ד' (יא) ומברך וכו'. היינו, למאן דאמר ברפתי המזון טעונה כוס. וענן סימן קכ"ב סעיף א: (י"ב) על הכוס. ואינו טעמו (כ) עד אחר הבדלה, כדי שלא יפגמו: (י"ג) וְיִגֹּשׁ יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי כּוֹסוֹת וכו'. (כ"א) השעם, דאין אומרים שתי קדושות על כוס אחד¹⁴³. (כ"ב) וְיִגֹּשׁ דָּאִין לוֹ כִּי אִם אֶחָד, שְׂאִינוּ: (י"ד) מְבַרְךָ בְּרַפְת הַמְזוּזָן. ומת' (כ"ג) לשמות מהכוס אף שהוא קודם הבדלה, דכוס של ברפתי המזון שייך לסעודה¹⁴⁴. וכל זה למי שנוהר תמיד לברך על כוס, אָכַל לִמִּי שֶׁמְבַרְךָ לְפָעִמָּים בְּלֹא כּוֹס, לְפִי שְׂמוּמָךְ עַל הַפּוֹסְקִים שֶׁסְּבִירָא לְהוּ דָּאִין בְּרַפְת־הַמְזוּזָן טַעוּנָה כּוֹס, אֲסוּר לוֹ לְשַׁתּוֹת עִמָּה מִהַכּוֹס שֶׁל בְּרַפְת־הַמְזוּזָן קֹדֶם הַבְּדִילָה¹⁴⁵ [מ"א וש"א]. וכתב המי"ד אדם, דְּהָא דוֹקָא אִם הוּא כְּבֵר וְדָאִי חֲשָׁבָה, (כ"ד) אָכַל אִם הוּא סַפֵּק חֲשָׁבָה, נִרְאֶה דִּיכּוּל לְשַׁתּוֹת מִכּוֹס שֶׁל בְּרַפְת־הַמְזוּזָן אִף מִי שְׂאִינוּ נִוְהַר תְּמִיד לְבַרְךָ עַל הַכּוֹס: ה' (טו) טְעֵה וְאָכַל וכו'.¹⁴⁶ והוא הדין (כ"ה) אם הויד ואכל, אף דעבר במויד, מכל מקום צריך להבדיל אחר כך בלילה, אלא אחא דמלתא נקט, וכן מה שכתב אחר כך בסעיף ו' ש"כח ולא הבדיל, (כ"ו) הוא הדין בהויד ולא הבדיל: ו' (טז) מְבַדֵּיל עַד סוּף וכו'. דכל אלו השלשה ימים (כ"ז) שכימם עוד לשבת העבר, ומפאן ונהלאה שכימם לשבת הבאה. (כ"ח) ומגל מקום, לבלי עלמא לכתחלה יקדים להבדיל ביום ראשון, דירויין מקדימין למצות, (כ"ט) וגם דאסור לו לאכל קודם שבידיל כיון דהבדלה היא להבדיל. כתב בחדושי רבי עקיבא איגו בשם ספר לשון חכמים, (ל) דבמוצאי יום טוב אין להבדלה תשלומין, דבשבת שייך לומר דתשלומין ימים ראשונים שכימם עוד לשבת שעבר, מה שאין כן ביום טוב, ומגל מקום הגאון רבי עקיבא איגו מצדו שם דכל יום ראשון שאחר יום טוב יכול להבדיל¹⁴⁷, ענן שם: (י"ז) אֶלָּא כֹּל יוֹם רִאשׁוֹן. דלא סביבא להו הפקדא הנ"ל, רבי פייס הראשון הטעם הוא, דהיום הולך אחר הלילה של מוצאי שבת: (י"ח) אָכַל עַל הַגֵּר וכו'. ברפתי על האור, משום דבמוצאי שבת הוא זמן בריאתו, ועל הבשמים נמי, משום כדי להשיב נפש הפואבת בציאת נשמה יתרה, וכל זה לא שייך במוצאי שבת ואילך [עו"ש]: (י"ט) כִּסְבָּא הָרִאשׁוֹנָה. ואתרוהו ישראומרים קאי וא"ר: (כ) שֶׁלֶּשֶׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לַיְלוֹת. ענן (ל"א) באחרונים שכתבו דהוא הדין אם מתענה שני ימים ושני לילות, ואפלו יום אחד ולילו, אף דיכול לקיים מצות הבדלה בעצמו אחר תענית, מכל מקום יותר טוב שישמע במוצאי שבת הבדלה מאחרים, דקרויבי אבדלתא לשבת עדיף טפי, דאז הוא עקר מצות הבדלה; וְהָא דְּקִנְט שֶׁלֶּשֶׁה יָמִים, מִשּׁוּם סִפָּא, דְּבָאִין אַחֲרֵים יְכוּל לְהַבְדִּיל מִבְּעוּד יוֹם, וְהָא דוֹקָא בְּשֶׁלֶּשֶׁה יָמִים, דִּיעֲבַר

באר הלכה

להבדיל, כן מוכח לעיל ברע"א סעיף ד, עין שם. ומה שכתב הפגן אבקהם בסוף סעיף קטן ו' דיש מחלוקת אם מברך אחר כך 'המוציא', הוא טענה מאד, וקבר תמהו עליו האחרונים בזה: * וְיִגֹּשׁ אֹמְרִים שְׁצִירָךְ. הנה בבית יוסף וכן בב"ח ומגד אבקהם דחקו ועמנו לישב טעם הישראומרים, דבקדוש קמא לן ברע"א סעיף ד דאין צריך לחזר ולברך 'בורא פרי הגפן', והמגן אבקהם אפי' דטעם הישראומרים הוא כמו שכתבתי במשנה ברורה, ובבאור הגר"א כתב דהישראומרים לא התמיר לחזר ולברך 'בורא פרי הגפן' רק כשאתרו מתחלה 'בורא ונבדיל', והישראומרים היה אילו לשיטתו בסעיף ב דסביבא לה שם כ'בואו ונבדיל' דצריך להפסיק ונשם הוא דעת מהר"ק לפי דבריו, וכן בזה, וממילא לירידן דסביבא לן שם כדעה קמיתא, אין צריכים לחזר ולברך אף כשאתרו 'בורא ונבדיל' [והנה כל זה כשהוא באמצע סעודה, אכל כשיהי עוסקין מתחלה בשתייה לבד ואמרו 'בורא ונבדיל', נראה דלכלי עלמא צריך לחזר ולברך, ולא מצניו שישלג עליו דעה הראשונה בזה. והנה משמע מזה דהגר"א סובר כדעת הט"ז ברע"א סעיף ד לענין ברפתי 'בורא פרי הגפן' על כוס של קדוש כשאתרו 'בורא ונבדיל', וענן מה שכתבנו לעיל בשם התוספתא שבת, ואם כן ממילא לפי זה אין להחמיר לדבריו מה שכתב הפגן אבקהם שיש לנהר שלא להבדיל באמצע סעודה, וגם שארי אחרונים הקשו על הפגן אבקהם בזה, דהמהר"ק לא כתב זה אלא לשיטתו בסעיף א דסביבא לה דברואי חשבה צריך להפסיק, ובמבאר בדבריו [וכי"ח המחזה"ש], ואם כן ממילא לירידן דהמנהג כסבא ראשונה בסעיף א דאין מפסיקין, וכמו שכתב הפגן אבקהם בשם רבנו בחיי, בודאי אין צריך לברך 'בורא פרי הגפן' על הכוס. היצא מגל זה דהמבדיל באמצע הסעודה, פשוט וכו' דאין צורך לברך ברפתי 'בורא פרי הגפן' על הכוס אם ברח מתחלה על היין, ומגל מקום הואיל ונפיץ כספמה דהמגן אבקהם וגם כמה אחרונים העתיקו דבריו, לכן כתבתי במשנה ברורה דטוב לכתחלה לנהר כזה שלא להבדיל באמצע הסעודה: * מְבַרְךָ בְּרַפְת הַמְזוּזָן עַל אֶחָד, וְשׁוֹתָהּ, כִּמוּ שֶׁכְּתוּבִי בְּמִשְׁנֵה בְּרוּרָה, וּמַחֲפִיל אַחֲרָיֶךָ מְבַדֵּיל עַל הַחֹמֶר; אָכַל בְּרִישָׁא שְׂאִין לוֹ אֶלָּא כּוֹס אֶחָד, וְאִינוּ יְכוּל לְשַׁתּוֹת מִמֶּנּוּ עַד אַחַר הַבְּדִילָה, מִשּׁוּם מִב"ח וְאִי

שער הציזין

(י"א) מגן אבקהם: (י"ב) אליה רבה וש"א: (י"ג) מגן אבקהם, ונשיתי קצת מלשונו, וענן בבאר הלכה: (כ) מאמר מרדכי: (כ"א) מבאר בהרב המגיד: (כ"ב) גמרא: (כ"ג) מגן אבקהם: (כ"ד) וטעמו ענן שם, דסופו בזה על הט"ז ואלהיה רבה בסעיף א דמת' להתחיל בספק חשכה, וטעם זה רפי לפי מה שפארנו לעיל דקמטע כל הראשונים אסורין בזה, אלא דיש לצרף לזה דעת התוספתא שבת שאין דברי מגן אבקהם מברחין, דלכלי עלמא מצוה מן המבחר על-כל פנים מיהו איבא לברך על הכוס¹⁴⁸, וכדלעיל בסיימן קכ"ב סעיף א בהג"ה, ולכן יוכל לטעם אף מי שאינו נוהר לברך על הכוס: (כ"ה) כן כתב הרמב"ם בפסק כ"ט מהלכות שבת הלכה ה: (כ"ו) גם זה מוכח מהרמב"ם קכ"ב סעיף א בהלכה ד' דשבת: ומבדיל לחמור, ומבדיל והולך על סוף יום ג': (כ"ז) מוכח בגמרא ק"ז בעבדא דאמימר ובר"ר שם, ענן שם: (ל) וענן בסיימן תצא בשערית שובחה¹⁴⁹: (ל"א) אליה רבה וש"א:

הלכות שבת סימן רצמ

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק י]

לא על השכר ולא על הנין אם קבר בנך מתחלה על הנין⁽¹⁵⁾ וכו', קגון שְׁהֵנָה עוֹסֵק מִתְחִלָּה בְּשִׁתְּיָה לְבַד, לא יִבְרָךְ⁽¹⁶⁾.

15) וברכת היין פוטרת אף את השכר, כמבואר בשו"ע לעיל (סי' קעד ס"ב), ובטעם הדבר כתב המשנ"ב שם (ס"ק ב), שיין הוא ראש וראשון לכל המשקים. עוד כתב שם (ס"ק ג), שאם בתחילה קבע סעודתו על היין, פוטרת ברכתו אפילו את המשקים שלא היו לפניו על השולחן בשעה שברך, אבל אם לא קבע עצמו לשתות אלא כוס אחת [שתיה ממנה כמלא לוגמיו כמבואר בביה"ל שם ד"ה יין פוטר], צריך שיהיו המשקים לפניו בשעת הברכה, אך אם היתה דעתו עליהם, יש המקילים לפטור אף את המשקים שלא היו לפניו. [נראה משנ"ב לעיל (ס"ט)].

16) ואף שלענין ליל הסדר כתב הרמ"א לקמן (סי' תעד ס"א) שיש לברך על כל כוס וכוס מארבע הכוסות בנפרד, ביאר הגרש"ז אדערבך (שש"כ פס"ב הע' לח) שכל זה לענין ארבע כוסות שכל כוס וכוס היא מצוה בפני עצמה, מה שאין כן לענין כוס של הבדלה כשברך קודם לכן על כוס של רשות, שכיון ששתיה זו היא המשך לשתיתו הראשונה, אין צריך לחזור ולברך.

[משנ"ב ס"ק יג]

דְּאִין אוֹמְרִים שְׁתֵּי קְרִשׁוֹת עַל כּוֹס אֶחָד⁽¹⁷⁾.

17) ובטעם הדבר, כתב לעיל (סי' רעא ס"ק כח) לענין קידוש וברכת המזון על כוס אחת, שהוא משום שאין עושים מצוות חבילות חבילות.

[משנ"ב ס"ק יד]

דְּכּוֹס שֶׁל בְּרִכַּת־הַמְּזוֹן שֶׁנֶּפֶךָ לְפָנֶיךָ⁽¹⁸⁾ וכו', אָסוּר לוֹ לְשַׁתּוֹת עִתָּה מִהֶכּוֹס שֶׁל בְּרִכַּת־הַמְּזוֹן קִדְּשׁוֹ הַבְּדִלָּה⁽¹⁹⁾.

18) אבל הזכרת מעין המאורע בברכת 'מעין שלש' שאחר שתיית הכוס בלילה, כתב הלחם הפנים (על קצו"ש סי' מד ס"ז) שאין להזכיר.

19) ובביאור הדברים כתב השו"ע הרב (סי' רצו ק"א ס"ק ב), שהנהגה תמיד כדעת הסוברים שברכת המזון אינה טעונה כוס, אינו יכול לנהוג עתה כדעת הסוברים שטעונה כוס ולשתותה קודם הבדלה, שהרי זה שתי קולות הסותרות זו לזו. אמנם הבן איש חי (שנה ב' פ' ויצא אות כ) כתב, שהרגיל לברך ברכת המזון של סעודה שלישית על כוס, רשאי לשתותה, אף אם אינו רגיל לעשות כן בסעודה ראשונה ושניה.

ואף מי שאינו רשאי לשתות מהכוס, דעת הגרי"ש אלישיב (וזאת הברכה פ"ד אות ז) ש"מ"מ עדיף שיבדיל על כוס זו במקום שאכל, שבכך יחשב כאילו שותה מכוס של ברכת המזון.

ולענין שתיית כוס של שבע ברכות בסעודה שלישית, כתב הא"א (בוטשאטש מהדורת ס"ד) שאף הנוהגים לברך ברכת המזון בלא כוס יכולים לשתותה, שאם לא כן לא יהיו אלא שש ברכות, ומן הראוי שיהיו שבע. וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' קיג), שכן הוא מנהג העולם. והוסיף, שיש שכתבו שהחתן יזמן על הכוס כדי שיוכל לשתותה וכמו שנהוג שהחתן שותה מהכוס, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (וזאת הברכה שם).

ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' סט אות א) כתב, שרק החתן והכלה ישתו מהכוס, כיון שהחייב לברך על הכוס הוא בשביל החתן והכלה, ולפיכך מוטל עליהם עיקר החיוב לשתותה, וישתו ממנה יחד כמלא לוגמיו, והוסיף, שאם מי"מ רוצה המברך לשתות אין לעכבו, כיון ששותה לפני החתן והכלה ועדיין חייבת הכוס בשותה, אלא שישתה מעט כדי שישאר לחתן ולכלה שיעור מלא לוגמיו. ודעת הנצי"ב (הובא בארחות רבינו ח"א עמ' קלא) שאף

המברך ישתה מהכוס. ובשו"ת אור לציון (ח"ב פכ"ב תשובה ט) כתב, שהמסובין לא ישתו, וכן החתן והכלה, אלא המברך את ברכת המזון ישתה מהכוס שלו, והמברך את הברכה השביעית ישתה מהכוס שלו.

מאידך, דעת המהרי"ל דיסקין והגרי"ח מבריסק (ארחות רבינו שם) שאסור לשתות מן הכוס קודם הבדלה כלל.

[שעה"צ ס"ק כד]

מִצְוָה מִן הַפְּקָדוֹת עַל־לְפָנֶיךָ מִיָּהוּ אֵיכָּא לְבָרְךָ עַל הַכּוֹס⁽²⁰⁾.

20) ובמקום מצוה, כגון בסעודות גדולות של נשואין, כתב בביה"ל לעיל (ס"א ד"ה משתחשך) שהמנהג בכמה מקומות הוא להקל ולישב לסעודה אף בספק חשכה, וליישב מנהג זה כתב (שם), שכיון שאין בזה אלא חשש איסור דרבנן, והוא במקום מצוה, נוקטים הם להקל כדעת רבי יוסי (שבת לה, א) שזמן בין השמשות מאוחר יותר.

[משנ"ב ס"ק טו]

פָּעֻה וְאָכַל וְכוּ'⁽²¹⁾.

21) ואם כבר נטל דיו, ואחר שבצע מן הפת קודם האכילה נזכר שלא הבדיל, כתב הרמ"א לעיל (סי' רעא ס"ז) שאכל תחילה ואחר כך יבדיל. ופירש המשנ"ב שם (ס"ק כו), שטעם רק מפורסת המוציא, ובטעם הדבר כתב, שלא תהיה ברכת 'המוציא' לבטלה. והוסיף, שלסוברים שחייב הבדלה הוא מדרבנן, אין צריך להפסיק באמצע הסעודה, אלא גומר סעודתו ומבדיל. וראה מה שכתבנו בשעה"צ לעיל (ס"ק ו).

[שעה"צ ס"ק ס]

מִתְקַבְּלִים שֶׁם בְּהַלְכָּה ד הַקְּמִינִי⁽²²⁾.

22) וזו לשון הרמב"ם שם: "עיקר הקידוש בלילה, אם לא קידש בלילה בין בשוגג בין במידי מחדש והולך כל היום כולו, ואם לא הבדיל בלילה מבדיל למחר, ומבדיל הולך עד סוף יום שלישי", וביאר השעה"צ, שמה שכתב הרמב"ם לגבי קידוש 'בין בשוגג בין במידי', שייך אף לענין הבדלה הכתובה אחריו.

[משנ"ב ס"ק טז]

יוֹם רֵאשׁוֹן שְׁאֶתֶר יוֹסֵטוֹב יְכוֹל לְהַקְבִּיל⁽²³⁾.

23) ולענין מי ששכח להבדיל במוצאי ראש השנה ונזכר למחרת [בצום גדליה], כתב השד"ח (חי' מערכת ה"א אות טו עמ' 344 ד"ה אם) שלסוברים שאפשר להבדיל ביום ראשון שלאחר יום טוב, הוא הדין שיכול להבדיל למחרת ראש השנה, אלא שכיון שהוא צום ואינו יכול לשתות מן הכוס, יתן לקטן לשתות, ואין לחוש שמה יבוא הקטן לשתות גם בשאר צומות, שהרי אף בברית שחלה בתשעה באב נותנים לקטן לשתות מן היין.

ואמנם בתשעה באב שחל במוצאי שבת אין מבדילים על הכוס על דעת שישתה ממנה תינוק משום 'דלמא אתי למיסרך' [כמבואר בשו"ע לקמן (סי' תקנו ס"א) ובמשנ"ב (סי' תקנט ס"ק ל)], וביאר הגרש"ז אדערבך (שש"כ פס"ב הע' י) שיתכן שלא דומה כוס הברית לכוס ההבדלה כלל, שכיון שההבדלה קבועה היא נחשבת אף כוס ההבדלה ככוס קבועה לעולם, אף שאין רגילים לשכוח ולהבדיל בצום גדליה, ולכן חוששין 'דלמא אתי למיסרך', מה שאין כן בברית שאין הכוס חובה וגם אינה קבועה.

[שעה"צ ס"ק לו]

וְצִיָּן בְּסִימָן תְּצַא בְּשִׁעְרֵי־תְּשׁוּבָה⁽²⁴⁾.

24) שם כתב, שמי שכח להבדיל במוצאי יום טוב, דעת הבית יהודה שיכול להבדיל כל ימות השבעה, אבל בספר ברכי יוסף כתב שאין לסמוך על כך למעשה.

הלכות שבת סימן רצט

באר הגולה

נ הראש פסקו ו
דרכות ורש פסקי
עוסקים ע
שם מ"ב ע
הראש
פסק
פסקים

ושלשה לילות (כא) ישמע הבדלה (ו) מאחרים. ואם אין אחרים אצלו, *יכול להקדיל (ו) בשבת (כב) מבעוד יום
ולשתות (כג) *ולקבל אחר-כך הפענית עליו (ת"ה סי' קנ"ד): ז המבדיל על היין (כד) על (ח) שלחנו, אפילו הבדיל
קדם שנטל ידיו פוטר היין שבתוף המזון, שאינו צריך לברך עליו. *יגיש אומרים דלא פטר (כה) אלא-
אם-כן נטל ידיו קדם שהקדיל: הגה (כו) ואם הבדיל (ט) תחלה, צריך לברך אחריו ברכה מעין שלש (תוס' ומדרכי פרק
כ"ד מברכיין): ח (כז) קשפוטר היין שבתוף המזון שאינו צריך לברך עליו, *גם אינו צריך לברך ברכה
אחרונה על כוס של הבדלה. ואם אין לו אלא כוס אחד (כח) וסבור שביארו לו יין יותר, והקדיל על

באר היטב

לאכל אחר מערים מבע"י, עמ"א: (ח) שלחנו. נראה פשוט דבאותו חדר
שרגילין להתפלל במו"ש ואח"כ מבדילין באותו חדר, חשיב על שלחנו, דהא
בדעתם לשתות אח"כ בסעודה שאכלו אח"י, ט"ו: (ט) תחלה. זה קאי אם
הקדיל קדם נטילה, אעפ"י שהוא על שלחנו, אינו שך למה שישתה אח"כ

באור הלכה

הקדיל מיד קדם התפלה, והטעם, כדי שלא יאחר שתיית הכוס הרבה מעת שברך
עליו ברכת המזון; אבל אין העולם נוהגין כן, אלא מתפללין ואחר-כך מבדילין,
וכן משמע קצת בדר"י החיים: * יכול להקדיל בשבת מבעוד יום. עין בפרי
מגדים שכתב דמ"ר בן שא לא קבל עליו הפענית במנחה בשבת, דאז פיון
שהקדיל אסור לאכל, אלא קבל כבר עליו שיתענה ג' ימים מיום ראשון, עין שם,
וד"ק זה מן הג' אברתם ממה שכתב: מ"ר ש' שגור להתענות כל יום ראשון ג' ימים;
וכו'. ולעניינת דעתי נראה דהמגן אברתם אין בנתנו לזה, רק לסתור דברי העלת
שכתב שהיון בדברי הלבוש שלא היה קדם הבדלה קבלה לכל, ועל-כן כתב עליו:
לא ידעתי מאי קאמר, עין שם והספיק לזה, שלא היה לפני הפרי-מגדים ספר
העלת-שבת, באשר כתב בעצמו שלא השיגו רק מסימן שית ונל[א]. אבל לדינא
אין נפקא-מנה בזה שקבל עליו במנחה, ולא דמי לתשעה באב יום הכפורים,
ששם הוא תענית חובה בעצם, לכן חמירי שלא יוכל להקדיל מבעוד יום, דזה
נחשב לקבלה ויהיה אסור לו לשתות אחר-כך, ואפלו אם נאמר שבנתו המגן
אברתם לדיק באשר כתב הפרי-מגדים, מכל מקום לדינא דאין להתחמיר
בזה, כי מצאתי בהדיא בב"א רבה דמ"ר בן שאן קבל עליו הפענית במנחה,
ואפלו הכי מטר לו לשתות כוס הבדלה כיון שהוא ערוך ודאי יום, וכן כתב
במאמר-מרדכי גס' בן הדיא, באשר אעתיק לשונו לקמה: * ולקבל אחר-כך
הפענית עליו. הדבר פשוט דהך קבלה לא קבלת הפענית במנחה היא, דששיתא
שכתב התפלל מנחה מקדם שהקדיל, אלא הכא קבלת תענית ממש קאמר, לאסר
באכילה משעה זו, שאף-על-פי שהתפלל מנחה וקבל הפענית בתפלה, דהיינו
שקבל להתענות כל ג' ימים רצופים, מכל מקום היה מטר לו לאכל כל הלילה,
כדן תענית נדבה העלמא שהולך ואוכל כל הלילה אף-על-פי שקבל התענית,
וכאן שרופא להתענות ג' ימים וג' לילות, היה מטר על-כ"ל פנים לאכל עד בין
השקטות, וקאמר דמבדיל מבעוד יום ושוחה ומקבל עליו תעניתו לאסר באכילה
וישתייה מאותה שעה, וצריך קבלה אחרת לשיא-כך. — עין בהלכות תשעה באב יום
הכפורים ותראה שהדברים ברורים ומבניחים, עד כאן לשון המאמר-מרדכי, וכן
פרש האלה רבה. מי שמתענה ב' ימים ובי' לילות קדם ראש-תשעה ונלא היה לו
במוצאי-שבת ממי לשנוע הבדלה, דאם היה לו, דעת התורנים דטוב יותר לעשות
[ך] ומבדיל בליל ג', וארבע בראש-תשעה, כתב המגן אברתם דיעשה הבדלה על
כוס אחד וקדוש על כוס אחד, ולא יעשה שניהם על כוס אחד, דאין אומרים שח
קדשות על כוס אחד אלא ביום-טוב שקל במוצאי-שבת דתרוהו תדא מלחא היא,
עין שם שהאר"י עוד בענין הזה. ולעניינת דעתי יש לעין בעקר הענין טובא אם
יכול עשה לעשות הבדלה, דהאר"י וס' עמה בהפרכה 'מבדיל בין קדש לחל'
אחרי שעתה הוא קדש ונלטיס עמה ב'ין קדש לקדש גס' בן לא יתכן כמו

מחדש תוף הסעודה על היין²⁹⁹, ועל-כן חייב לברך ברכה אחרונה קדם הסעודה. (לט) ולהלכה, ודאי יש לפסק ספק ברכות להקל ופטור
מברכה אחרונה, ובתוף הסעודה גס' בן פטור לברך על היין, בדעה הראשונה. ועין לעיל בסימן קעד סעיף ד ובמה שכתבנו שם במשנה
ברויה: ח (כז) קשפוטר וכו'. היינו, דאז בודאי אמרינן (מ) דשתייה תדא היא והברכת-המזון פוטר גם לכוס הבדלה מברכה אחרונה,
ואפלו אם ברח ברכת-המזון בלא כוס, הברכת-המזון עצמו פוטר; אבל אם אין לו יין על תוף המזון, וגם אין לו כוס לברכת-המזון
שפיטר גם אותו דרך אגב בברכה אחרונה שלו, אז יש אומרים דאינו נפטור בברכת-המזון וצריך לברך ברכה אחרונה על כוס הבדלה. וזהו
תקמית באור דברי השלחן-ערוך: (כח) וסבור שביארו וכו'. דאי לא הכי, (מא) הלא מבאר ברצ"ו סעיף ג דיש אומרים דיאכל קדם
הבדלה, ואחר-כך וברך ברכת-המזון וקביל על כוס אחד, עין שם; ועוד, דאי לא הכי, צריך טפי לברך ברכה אחרונה תוך אחר
הבדלה.

שער הציין

(לב) תרומת-הדשן ומגן-אברתם: (לג) דבו אין יכול להקדיל מבעוד יום קישול תשעה באב ביום א', דאי יקדיל יהיה אסור לו לשתות, דנחשב לקבלה,
וקדלקסו בסימן תקנו במגן-אברתם: (לד) תוספת-שבת. ועין לקמן בסימן תקסב בבאר הלכה: (לה) מגן-אברתם: (לו) אליה רבה: (לז) מגן-אברתם:
(לח) ט"ו ושיא: (לט) ט"ו, וכן הכריע המחבר בעצמו לעיל, ועין שם עוד מה שכתב המחבר והשיטתו ש"י, ובבבנה, כמו שכתב התוספת-שבת³⁰⁰, ועין מה
שכתבנו שם: (מ) מגן-אברתם ופרי-מגדים: (מא) פרישה ופרי-מגדים: